

Slikovnice s temom smrti u radu s djecom predškolske dobi

Horvat, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:596635>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-30**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Ana Horvat

**SLIKOVNICE S TEMOM SMRTI U RADU S DJECOM
PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

Zagreb, kolovoz, 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Ana Horvat

**SLIKOVNICE S TEMOM SMRTI U RADU S DJECOM
PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

Mentor rada:

izv. prof. dr. sc. Vladimira Velički

Zagreb, kolovoz, 2022.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. SLIKOVNICA	2
3. POVIJEST SLIKOVNICE	3
3.1. RAZVOJ SLIKOVNICA U SVIJETU	3
3.2. RAZVOJ SLIKOVNICA U HRVATSKOJ.....	5
4. FUNKCIJA SLIKOVNICE	7
5. ULOGA I DOBROBITI SLIKOVNICE	9
6. VRSTE SLIKOVNICA	10
7. PROBLEMSKA SLIKOVNICA	13
8. TEMATSKA STRUKTURA PROBLEMSKIH SLIKOVNICA	14
9. SLIKOVNICE S TEMOM SMRTI	16
10. DJEČJE SHVAĆANJE POJMA SMRTI	17
11. ULOGA ODGOJITELJA	18
12. ANALIZA SLIKOVNICA S TEMOM SMRTI	20
ANALIZA SLIKOVNICE ZAŠTO SVE UMIRE?	21
ANALIZA SLIKOVNICE ŽIRAFICA JE TUŽNA JER DJEDA VIŠE NEMA	23
ANALIZA SLIKOVNICE POSJET MALE SMRTI.....	24
ANALIZA SLIKOVNICA PATKA, SMRT I TULIPAN.....	26
13. ZAKLJUČAK	28
LITERATURA:	30

SAŽETAK

Slikovnica se smatra prvom knjigom s kojom se dijete susreće u životu. Njena uloga je edukacijska te omogućuje djeci učenje o novim pojmovima, proširivanje njihova znanja, jačanje kognitivnih sposobnosti, razvijanje mašte na zabavan način.

Problemska slikovnica je jedna od vrsti slikovnica koja govori o pojmovima i odnosima koje dijete može iskusiti ili doživjeti u svome djetinjstvu. Govore o teškim situacijama ili gubitcima te usmjeravaju djecu u rješavanju njihovih problema. Na edukativan i kreativan način pokazuju kako ni jedna tema nije neugodna da se o njoj ne bi moglo pričati. Upravo o tome govore slikovnice s temom smrti.

Iako se smrt oduvijek smatrala teškom temom i nešto s čime ne bi trebalo opterećivati djecu, tijekom godina događa se veliki porast broja slikovnica s temom smrti. Na nježan i prihvatljiv način nude rješenja i odgovore na dječja pitanja vezana uz smrt. Također, pomažu im nositi se s tugom i gubitkom voljene osobe te razvijaju empatiju prema drugima koji proživljavaju teške trenutke.

U zadnjem dijelu rada opisane su i analizirane slikovnice čije su tema smrt.

Ključne riječi: slikovnica, problemska slikovnica, tema smrti

SUMMARY

The picture book is considered to be the first book a child encounters in his life. Its role is educational and enables children to learn about new concepts, expand their knowledge, strengthen their cognitive abilities and develops their imagination in a fun way.

Problem picture book is the type of picture book that talks about concepts and relationships that children can undergo or experience in their childhood. They talk about difficult situations or losses and guide children in solving their problems. In an educational and creative way, they show that no topics is unpleasant that it cannot be talked about. This is exactly what death – themed picture books are about.

Although death has always been considered a taboo subject and something that children should not be burdened with, over the years there has been a huge increase in the number of death – themed picture books. In a gentle and friendly way, they offer solution and answers to numerous children's questions related to death. Also, they help them deal with grief and the loss of a loved one and develop empathy for others who are going through difficult times.

In the last part of the paper, picture books whose theme is death are described and analysed.

Key words: picture book, problem picture book, the theme

1. UVOD

Slikovnica se oduvijek smatrala prvom knjigom djeteta te mu pruža pogled u novi svijet pun mašte i znanja. Osim što ima edukacijsku svrhu, pomaže djeci u razvijanju komunikacijskih i govornih vještina i logičkih misaonih sposobnosti. Čitanjem slikovnica djeca vježbaju pamćenje i koncentraciju, a kroz zanimljive priče i svijet likova počinju razumjeti vlastite misli, osjećaje te se suočavaju s vlastitim strahovima i izazovima.

Jedna od vrsta slikovnica koje pomažu djeci u pobjedi nad njihovim problemima i strahovima su problemske slikovnice. One prikazuju stvarnost života u kojem djeca žive. Iako u većini slučajeva djeca uživaju u bezbrižnom djetinjstvu, ponekad se znaju dogoditi i tužne ili neugodne stvari koje su dio našeg života i odrastanja. Jedna od takvih stvari je i smrt. Često se smrt smatra bolnom i neugodnom temom od koje djecu treba zaštititi. No uz pomoć slikovnica koje govore o smrti, djeca imaju priliku pronaći sve odgovore na pitanja koja ih zanimaju vezano uz temu. Isto tako imaju priliku shvatiti kako je to dio životnog ciklusa, ne mora biti bolna niti moramo živjeti u strahu od nje.

Jednu od uloga u procesu žalovanja i tugovanja mogu imati i odgojitelji. Osim što djecu mogu saslušati i iskreno odgovarati na njihova pitanja vezano uz smrt, odgojitelji uz pomoć slikovnica mogu odgovoriti na dječja pitanja, utješiti ih, ohrabriti te pomoć u njihovom procesu tugovanja. Upravo primjer takvih slikovnica su četiri slikovnice koje govore o smrti i koje su analizirane u radu.

2. SLIKOVNICA

Slikovnica se može opisati kao knjiga s ilustracijama koja je namijenjena djeci te se često smatra upravo prvom knjigom s kojom se dijete susreće u životu. Milena Roller – Halačev u knjizi *Slikovnica prva knjiga djeteta* (1972) objašnjava kako je slikovnica knjiga koja je stvorena za djecu i koja pripada jednom od najvažnijih dijelova čovjekovog života, a to je djetinjstvo. Uz pomoć slikovnice, djeca mogu rasti, razvijati se, učiti te otkriti novi svijet. Također, slikovnica treba odgovarati djetetovim mogućnostima i ponuditi nova otkrića koja će utažiti njegovu želju za otkrivanjem novoga.

Čačko (2000) smatra kako za stvaranje knjige za malu djecu nije dovoljan samo tekst već je važno djelovanje slike zajedno s tekstom kao jedne cjeline. Navodi kako je smisao ovakve vrste knjige upravo u njenim slikama, koje nastaju u predodžbi autora teksta. Važno je da se slika i tekst podudaraju jer u protivnom se gubi smisao slikovnice kao knjige. Autor objašnjava kako se slikovnica tipski razlikuje od ilustrirane knjige za što postoje i različiti termini na njemačkom (Bilderbuch – IllustriertesBuch) kao i na engleskom jeziku (Picture Book – IllustratedBook). Slikovnica je knjiga u kojoj je naglasak stavljen na slike jer se s njima izražavaju glavni dijelovi misli te se s njima animiraju čitatelji knjiga.

Slikovnica se može opisati kao zbir malenih slika koje nazivamo minijaturama, odnosno ilustracijama. Upravo ilustracije određuju slikovnicu i daju joj karakter. Kroz slike se potiče priča, stih, ugođaj i raspoloženje u slikovnici. Upravo iz tih razloga, slikovnice se vrednuju kroz njihovu temeljnu odliku, a to je slika. Ilustrator je osoba koja je kreator – interpretator i koja protumači tekst na svoj način i predstavlja ga slikom. Dobar ilustrator ne zatvara granice interpretacijama već suprotno, svojim slikama pojačava ugođaj teksta. Također, važno je da su u prvim dječjim knjigama, slikovnicama, slike jednostavne, a simboli pojednostavljeni. Tim načinom slike neće odvlačiti dječju pažnju na nebitno, opterećivati ih suvišnim detaljima ili zatvarati prostor slobodnim asocijacijama (Hlevnjak, 2000).

Slikovnica služi kako bi potaknula djetetov razvoj te kako bi mu uz pomoć svojih ilustracija i sadržaja privukla pažnju. Ona je prva djetetova knjiga u životu stoga je važno da slikovnica bude kvalitetna, ima kvalitetan sadržaj i ilustracije. Uz pomoć slikovnice djeca razvijaju svoju maštu, verbalno izražavanje, imaju priliku iznositi svoja iskustva i stavove. (Crnković, Težak, 2002).

3. POVIJEST SLIKOVNICE

3.1. RAZVOJ SLIKOVNICA U SVIJETU

Prvim slikovnicama nazivaju se knjige u kojima su se osim teksta, nalazile i slike. U to vrijeme za takve knjige postojao je i koristio se njemački naziv Bilderbuch. Prije slikovnica, postojale su knjige kao što su ilustrirane biblije, ABC – knjižice, ilustrirana izdanja basni ili katekizmi za djecu koja se smatraju pretečom slikovnice. Iako su se prve slikovnice pojavile krajem 17. stoljeća, u 19. stoljeću se počinju smatrati ilustriranim knjigama koje su namijenjene djeci te doživljavaju svoj procvat. (Batinić, Majhut, 2001)

Jednom od preteča slikovnica također se smatra slikovnica češkog pisca, znanstvenika, nastavnika i pedagoga Jana Amosa Komenskoga pod nazivom *Orbis sensualium pictus* (*Oslíkani osjetilni svijet*) koja je objavljena 1658. godine. Riječ je o djelu od 150 slika koja prikazuju obavljanje svakodnevnih poslova te se smatra prvom „edukativnom slikovnicom“ u povijesti.

„Ona je poslužila kao uzor mnogima kasnije bogato ilustriranim knjigama o prirodi, umjetnosti i ćudoređu koje su služile za odgoj i izobrazbu djece i mladeži osamnaestog stoljeća.“ (Ćiĉko, 2000)

Europljani smatraju kako je pravi otac slikovnice weimarski nakladnik Friedrich Justin Bertuchkoje je 1792. godine objavio *Slikovnice za djecu* u 12 tomova, sa 6.000 bakroreza. Autor je Slikovnicu prodavao u kompletu, ali i pojedinaĉno kako bi ju omogućio dostupnu svima pa i osobama i djeci koji su bili slabijeg imovinskog stanja. Smatrao je kako je najranije uĉenje djeteta treba poĉeti preko slika te kako su slikovnice nuŹan inventar djeĉjih soba baš kao što su krevetići, drveni konjići ili lutke. (Ćiĉko, 2000)

U 19. stoljeću dolazi do povezivanja slikovnica s najmlađim uzrastom. S razvojem tiskarskog stroja dolazi do povećanja broja slikovnica u kojima se nalazi mnoštvo ilustracija i koje povezujemo s današnjim slikovnicama. Slikovnice se pojavljuju u bojama, od raznih materijala kao što su tkanina, papir ili karton. Prema Batinić i Majhut (2000) jednu od najpoznatijih slikovnica 19. stoljeća napisao je frankfurtski lijeĉnik Heinrich Hoffmann. Slikovnica se zvala *Struwelpeter* (*Janko Rašĉupanko*), a nastala je kao rezultat autorovog nezadovoljstva tadašnjim slikovnicama. Hoffmann je odlučio napraviti vlastitu slikovnicu koju je poklonio

svome sinu na Božić 1845. godine. Smatrao je kako su tadašnje slikovnice lažno naivne i neistinite te se ovom slikovnicom prekida romantični klišej o djetetu i upoznajemo se sa stvarnim osjećajima kao što su strah i zloba. Prva izdanja knjige tiskana su pod nazivom *Lustige Geschichten und drollige Bilder mit 15 kolorierten Tafeln für Kindern von 3 bis 6 Jahren (Vesele zgode i šaljive slike s 15 obojenih tabli za djecu od 3 do 6 godina)*. Godine 1847., nakon svog 5. izdanja, slikovnica je tiskana pod današnjim poznatim nazivom *Struwwelpeter*. U ondašnje vrijeme, slikovnica je smatrana kontroverznom jer je uzimala za polazište „crnu magiju“, točnije neprimjereno dječje ponašanje koje kroz pretjerivanje izaziva komične efekte. U Hrvatskoj se slikovnica pojavljuje 1925. godine pod nazivom *Janko Raščupanko*. (Batinić i Majhut, 2000)

„Ocem dječje književnosti“ naziva se britanskog izdavača Johna Newberya koji je 1744. godine izdao dječju knjigu pod nazivom *Pretty Little Pocket- Book (Mala zgodna džepna knjižica)*. Djelo se sastoji od pjesmica za svako slovo abecede. Knjiga se često prodavala uz igračke kao što su loptice ili jastučići. Knjiga je bila svijetle boje što ju je činilo privlačnom djeci. Smatra se prvom knjigom čiji je naglasak bio na zabavi te jednom od uspješnijih i utjecajnijih knjiga u povijesti dječje književnosti. Osim što je izdavao bogato ilustrirane slikovnice, Newbery je učinio dječju književnost profitabilnim dijelom tržišta. U njegovu čast, svake godine u Sjedinjenim Američkim Država, dodjeljuje se Medalja John Newbery za najprestižniju dječju knjigu.

Slikovnice doživljavaju veliku popularnost u 20. stoljeću. U to vrijeme dolazi do naglog i brzog izdavanja slikovnica kao i ilustracija brojnih dječjih knjiga. Dolazi do promjena u grafičkom dizajnu kao što je korištenje boja i pojave apstraktnih oblika. Prema Jelušić (2012) u 20. stoljeću dolazi do velikih društveno – ekonomskih promjena i urbanizacije zbog čega sve više djeca ostaju u domovima, a sve manje se igraju vani. Upravo slikovnica postaje dječji prozor u svijet i život i postaje jedan od najvažnijih dijelova dječje književnosti.

3.2. RAZVOJ SLIKOVNICA U HRVATSKOJ

Prema autorima Batinić i Majhut (2000) prva ilustrirana knjiga u Hrvatskoj bila je *Mlajsssem Robinzonu* koju je preveo Antun Vrančić 1796. godine. Kao jedna od prvih sačuvanih hrvatskih slikovnica spominje se slikovnica pod nazivom *Domaće životinje* autora Josipa Milakovića iz 1885. godine. Autorice Hameršak i Zima (2015) pak smatraju kako je prva sačuvana hrvatska slikovnica bila *Mala zvernica* koju je objavio nakladnik Lavoslav Hartman 1864. godine. Slikovnica se danas čuva u Hrvatskom centru za dječju knjigu u Zagrebu. Od ostalih izdanja Lavoslava Hartmana važno je spomenuti slikovnicu *Domaće životinje i njihova korist* koja je izdana 1863. godine. Slikovnica nije sačuvana, ali je zato opisana. Slikovnica je bila namijenjena predškolskoj djeci te je koštala jednu forintu i 60 novčića. U to vrijeme, cijena slikovnice bila je preskupa stoga je slikovnica morala ponuditi puno više od same slika i teksta. U slikovnici je istaknuta poučna strana životinja, životinje su naslikane po naravi i postojao je dvojezični tekst (na hrvatskom i srpskom – ćirilici, i na hrvatskom i njemačkom jeziku). Također, u to vrijeme dječja književnost i dalje je bila usmjerena na vjerski i utilitarni odgoj stoga se ova slikovnica smatra korakom naprijed u dječjoj književnosti. (Majhut, 2013)

Smatra se kako su postojale i starije slikovnice čiji primjerci nisu uspjeli biti sačuvani. Godine 1880. u popisu knjiga knjižare Mučnjak i Senftleben nabrojane su slikovnice: *Priča o ružici*, *Nova slikovnica za malu djecu*, *Milovanka*, *Priča o pepeljugi*, *Priča o obuvenom mačku*. Iako je riječ o knjigama koje se nalaze na popisu iz 1880. godine, treba pretpostaviti kako je ipak riječ o slikovnicama koje su izdane nekoliko godina ranije. Termin slikovnica pojavljuje se prvi put 1869. godine u Hrvatsko – njemačkom rječniku Ivana Filipovića. Uz termin slikovnica, autor navodi i alternativno ime slikovnjak. (Batinić i Majhut, 2000)

Do kraja 19. stoljeća u Hrvatskoj je objavljeno više od 20 slikovnica. Iako su slikovnice pisali hrvatski autori kao što su Milka Pogačić, August Harambašić, Josip Milaković i Ljudevit Varjačić, ilustracije su radili inozemni ilustratori. Često bi se osigurale niske cijene otisnutih ilustracija te bi se takvim slikama dodavao tekst na hrvatskome jeziku. U tadašnje vrijeme, djelatnost objavljivanja slikovnica je bila usmjerena na komercijalni efekt, a sam posao se smatrao honorarnim poslom. Jedan od dokaza su upravo slikovnice o sportu u kojima se vidi nepodudaranje između teksta i slika sportova koji još nisu zaživjeli u Hrvatskoj. Najčešće se ilustratori slikovnica nisu potpisivali stoga se zapravo ne zna kada se pojavljuju prvi hrvatski ilustratori teksta. Smatra se kako je prva hrvatska slikovnica (po pitanju autora i ilustratora) bila *Sveti Nikola u Jugoslaviji* iz 1922. godine. Riječ je o slikovnici koja parodijski prikazuje

ekonomsko i političko stanje u Jugoslaviji. Autori teksta i ilustracija nisu poznati. *Dječja čitanka o zdravlju* bila je prva hrvatska slikovnica čije se autorstvo znalo i bilo je u potpunosti hrvatsko. Slikovnica je nastala 1927. godine, tekst je napisala Ivana Brlić – Mažuranić, a ilustrirao ju je Vladimir Kirin. (Majhut, 2013)

Iako su slikovnice bila vrsta dječje književnosti koja nije profitabilna ili popularna, stanje se mijenja sredinom 20. stoljeća. Najveći utjecaj imala je nagrada za najbolji tekst i ilustracije dječje knjige, Grigor Vitez koja je osnovana 1966. godine. Međutim, počinje se primjećivati nedostatak kvalitetnih slikovnica. Iako su slikovnice bile likovno i sadržajno bogatije u odnosu na prethodne slikovnice, nisu zadovoljile funkcije koje bi trebale. Slikovnica je predstavljala knjigu u kojoj su djeca stereotipno prikazana kao dobra, vesela i poslušna u odgovarajućim, stereotipnim društvenim ulogama. (Batinić i Majhut, 2001)

4. FUNKCIJA SLIKOVNICE

Svaka slikovnica ima određene funkcije koje bi trebale odgovarati dječjim potrebama i njihovoj dobi. Autor Čačko (2000) navodi kako svaka slikovnica ima 5 osnovnih funkcija: informacijsko – odgojna funkcija, spoznajna funkcija, iskustvena funkcija, estetska funkcija i zabavna funkcija. Autori Martinović i Stričević (2011) napominju kako postoji još jedna osnovna funkcija, a to je govorno – jezična funkcija.

1) Informacijsko – odgojna funkcija

Uz pomoć informacijsko – odgojne funkcije u slikovnici dijete će dobiti odgovor na sva pitanja koja su ga zanimala. Dijete će uz pomoć slikovnice naučiti razvijati svoje vlastito mišljenje, ali isto tako i da je knjiga izvor znanja. Slikovnice omogućuju djeci odgovore na pitanja i njihove nedoumice na kvalitetan i lakše razumljiv način. (Čačko, 2000)

2) Spoznajna funkcija

Spoznajna funkcija omogućuje djeci uz pomoć slikovnica provjeru svojih znanja i spoznaja o stvarima, bićima, odnosima i pojavama. Uz pomoć ilustracija u slikovnici dijete može prepoznati stvari, osobe ili pojave te proširivati svoje znanje. Na taj način spoznaje jesu li njegova iskustva i stavovi adekvatni. (Čačko, 2000)

3) Iskustvena funkcija

Ono što je bitno za svako dijete je socijalizacija. Socijalizacijom se smatra dugoročan postupak oblikovanja djeteta kao ravnopravnog člana zajednice. Slikovnica pruža djetetu informacije o načinu života koji je drukčiji od njihovog te iskustva i znanja s kojima se još nisu susreli. Čačko (2000) kao primjer navodi razliku između djece sa sela i grada. Djeca koja žive u gradu ne poznaju stare običaje ili način kako se prije živjelo i radilo. Upravo slikovnica može potaknuti djetetov razgovor s roditeljima i uspostaviti vezu između generacija.

4) Estetska funkcija

Veliku ulogu u slikovnici igra njezina estetska funkcija. Dijete će često poseći za lijepom slikovnicom koja ima zanimljive i lijepe ilustracije jer upravo one čine slikovnicu privlačnijom te samim time edukativnijom. Često je sami izgled slikovnice jedini i najvažniji poticaj interesa za knjigu. Likovna i grafička strana slikovnice utječu na razvoj ukusa djeteta. (Čačko, 2000)

5) Zabavna funkcija

Jedna od vrlo bitnih stavki slikovnice je njena zabavna funkcija. Slikovnica ne bi trebala biti djetetu dosadna ili ne zanimljiva. Jedan od ciljeva slikovnice je upravo zabava te učenje kroz zabavu i igru. Također, važno je da trenutci koji su provedeni uz slikovnicu nisu dresura jer u protivnome djetetu će se knjiga učiniti odbojnom. Isto tako, ukoliko slikovnica ne pruža djetetu zabavnu funkciju, najvjerojatnije neće moći pružiti ni ostale funkcije. (Čačko, 2000)

6) Govorno – jezična funkcija

Osim prethodnih 5 funkcija, u literaturi se spominje i govorno – jezična funkcija. U slikovnicama dolazi do kombinacije zanimljivih slika i teksta koji potiču razvoj dječje mašte, kreativnosti i znatiželje. Kroz listanje ili čitanje slikovnica, djeca obogaćuju svoj rječnik, uče nova slova, riječi i vježbaju pisanje. (Martinović i Stričević, 2011)

5. ULOGA I DOBROBITI SLIKOVNICE

Zalar (2009) smatra kako je uloga slikovnice pomoći djetetu otkriti svijet. Uz pomoć slikovnica dijete otkriva nove riječi, pojave i stvari na njemu primjeren način i zadovoljava svoju potrebu za znatiželjom. Često se navodi kako je slikovnica prva djetetova knjiga (Stričević, 2006) te upravo zato mora biti pomno osmišljena kao sredstvo uz koje će se dijete adekvatno razvijati. Isto tako, slikovnica pomaže u razvijanju sposobnosti pamćenja i zapamćivanja logičkih odnosa, razvija potrebu za knjigom te bi trebala biti svakodnevni dio djetetovog života (Zalar, 2008)

Prema provedenim istraživanjima dokazano je kako čitanje slikovnica znatno utječe na djetetov kognitivni i socijalno – emocionalni razvoj. Zajedničkim čitanjem djeteta i odrasle osobe, dijete zadovoljava svoju potrebu za sigurnošću, pažnjom, ljubavi te se gradi međusobna bliskost i povezanost. Isto tako, djeca se mogu povezati s likovima u slikovnici i vježbati empatiju tako da se stavljaju na mjesto likova. Razgovorom o likovima iz slikovnica, djeca mogu vidjeti dobre ili loše strane likova, njihovih postupaka te na taj način mogu razumjeti socijalne odnose i uloge u društvu. Također, likovi u slikovnicama se mogu pokazati kao dobri modeli ponašanja i samim time pomoći djeci u učenju i usvajanju pravila ponašanja. (Vizek Vidović i Hrabar, 1999)

Osim što pozitivno utječu na socijalno – emocionalni razvoj, slikovnice utječu i na kognitivni razvoj. Čitanjem djeci dolazi do razvoja vještine aktivnog slušanja, pamćenja, vidnog opažanja. Također, čitanjem se obogaćuje dječje znanje, uče se novi pojmovi i riječi te se daje prilika djeci da jasno izraze svoje mišljenje i stavove o pročitanome. Kada djeca čitaju, dolazi do lakšeg izražavanja svojih vlastitih misli i osjećaja, proširuje se njihov rječnik što im omogućuje u budućnosti bolju i lakšu komunikaciju. Nakon pročitanog teksta slikovnice, važno je razgovarati o pročitanome jer se na taj način kod djece potiče razvoj misaonih operacija kao što su predviđanje, zaključivanje i logičko mišljenje. (Vizek Vidović i Hrabar, 1999)

6. VRSTE SLIKOVNICA

S obzirom da danas postoji veliki broj slikovnica i njihovih vrsta, ne postoji službena podjela slikovnica. Prema Majhut i Zalar (2008) slikovnice se mogu podijeliti na slikovnice prema obliku, po strukturi izlaganja, prema sadržaju, s obzirom na vrstu tehnike oblikovanja i u odnosu na sudjelovanje recipijenata.

Slikovnice prema obliku dijele se na: leporello, pop – up, slikovnica igračka, nepoderive, multimedijske ili elektroničke. Leporello slikovnice su slikovnice koje se sastoje od 6 ili 7 strana te otvaraju, zatvaraju i izgledom podsjećaju na harmoniku. Pop – up slikovnice su jedne od dražih slikovnica djeci jer one „iskaču“ iz knjige. Nepoderive slikovnice su rađene od materijala koje je teško za potrgati i najčešće se koriste u jaslicama. Sve više se pojavljuju slikovnice igračke koje smatraju kao uvod u dječju književnost. Multimedijske ili elektroničke slikovnice su zanimljive djeci jer uz popratni tekst imaju glazbu ili zvučne efekte koji se mogu aktivirati pritiskom na dugme ili okretanjem stranice slikovnice. (Majhut i Zalar, 2008)

Po strukturi izlaganja slikovnice dijelimo na narativne i tematske slikovnice. Narativne slikovnice služe kako bi se ispričala priča te je autor najčešće i narator priče. U tematskim slikovnicama govori se o temama koje su najčešće iz svakodnevnog života. To može biti priroda, životinje, higijena, promet. (Majhut i Zalar, 2008)

Prema sadržaju slikovnice mogu biti raznolike te je teško nabrojati sve teme kojima se slikovnice mogu baviti. Jedne od najčešćih su slikovnice o igri, životinjama, abecedi, fantastici i svakodnevnom životu. (Majhut i Zalar, 2008)

S obzirom na vrstu tehnike oblikovanja, slikovnice dijelimo na fotografske, lutkarske, interaktivne, strip – slikovnice, crteži umjetnika i stvarni dječji crteži. Fotografije koje se nalaze u fotografskim slikovnicama su uređene u programu kako bi stvorile zanimljivu priču. Strip – slikovnica je kombinacija stripa i slikovnice. U lutkarskim slikovnicama glavnu ulogu imaju upravo lutke. U interaktivnim slikovnicama nudi se neposredan susret s određenom temom te je sama slikovnica podijeljena u cjeline koje prate radnju. Svaka strana slikovnice je različita te se sastoji od raznih materijala kao što su tkanina, konac, vuna, špaga, drvo, što izaziva kod djeteta vizualne i taktilne podražaje. Također, potiče djetetovu maštovitost i kreativnost. U ovakvoj vrsti slikovnice djeca aktivno sudjeluju u prepričavanju priče čime obogaćuju svoj

rječnik i razvijaju govor. Ubacivanjem radova djece ili odraslih osoba nastaju slikovnice stvarnih dječjih crteža i crteži umjetnika. (Majhut i Zalar, 2008)

Slikovnice u odnosu na sudjelovanje recipijentata dijelimo na slikovnice kojima se djeca samostalno služe i slikovnice za koje je potrebno posredovanje roditelja/odgojitelja. U ovakvim slikovnicama pripovjedač je potreban kako bi stvorio poveznicu između teksta i slika.

Prema autorima Crnković i Težak (2000) slikovnice prema doživljaju i namjeni mogu se podijeliti na poučne slikovnice i umjetničke slikovnice. Poučne slikovnice služe kako bi djecu podučile određenim temama koje ih okružuju kao što su biljni i životinjski svijet, zdravlje, promet. Na zabavan način uvode i nove stvari kao što su kemija, fizika, matematika. Također, na zanimljiv način govore o svakodnevnim stvarima u životu kao što su prijateljstvo, ljubav, zdravlje. Umjetničke slikovnice utječu na dječju maštu, kreativnost i dječji senzibilitet. Važnost umjetničke slikovnice je uspostavljanje unutarnjeg odnosa između čitatelja i svijeta.

Prema autorima Martinović i Stričević (2011) slikovnice možemo podijeliti s obzirom na količinu teksta, s obzirom na vrstu teksta i s obzirom na dob djece. Slikovnice s obzirom na količinu teksta možemo podijeliti na slikovnice bez teksta tako zvane čiste slikovnice, slikovnice praćene tekстом i slikovnice na prijelazu u knjigu. U čistim slikovnicama nema teksta, slike su jednostavne, bez suvišnih detalja i imaju osnovne boje. Takva vrsta slikovnica namijenjena je najmlađoj djeci, a ponekad služi kao sredstvo za igru. Djetetu izaziva doživljaj radosti, veselja i budi interes za predmete u okolini te često omogućuje lakše prijelaz od slikovnice igračke na slikovnicu s tekстом, a kasnije i knjigu (Roller – Halačev, 1972). U slikovnicama praćenim tekстом sam tekst mora biti jasan i razumljiv te mora postojati harmonija između teksta i slika. Slikovnice na prijelazu u knjigu su najčešće namijenjene djeci predškolske dobi čije su ilustracije pune bogatih sadržaja i detalja.

Slikovnice koje koriste djeca mlađa od godinu dana najčešće imaju plastične korice, prikazuju stvaran sadržaj, jednostavne su i bez puno detalja. Teme takvih slikovnica su najčešće povezane sa životinjama, a često upravo takve slikovnice imaju dugmić koji kada se stisne, proizvodi različite zvukove. U slikovnicama za djecu do tri godine nalazimo kratke i jednostavne priče. Također, djecu se uči jednostavnim svakodnevnim radnjama kao što su vezanje tenisica, pranje ruku, učenje različitih dijelova tijela ili nazivi životinja. Djeci starijoj od tri godine nude se slikovnice koje su složenije, događa se više radnji i pomaže im u razvijanju vlastitih vještina. Tekst je složeniji, a ilustracije su bogate detaljima. Takve slikovnice pomažu djeci oblikovati svoje vlastito mišljenje i donijeti vlastite zaključke.

Slikovnice s obzirom na vrstu teksta Martinović i Stričević (2011) dijele na slikovnice poetskog tipa, problemske slikovnice, slikovnice spoznajnog tipa i multimedijalne slikovnice. Slikovnice poetskog tipa su kratke i služe za razvijanje mašte. Najčešće je riječ o uspavankama, dječjim pjesmicama, pripovijetkama ili bajkama koje uvijek u sebi imaju pouku. Slikovnice spoznajnoga tipa pružaju djecu spoznaju o novim stvarima i otkrićima. Uz pomoć njih djeca upoznaju prirodu oko sebe, pojave, životinje, biljke, radnje iz svakodnevnog života. Problemske slikovnice nastoje približiti djeci svakidašnji život bez postojanja „tabu tema“. Riječ je o slikovnicama koje Čičko (2000) opisuje kao slikovnice koje se bave međuljudskim odnosima u obitelji i društvu, a kao glavno središte tih odnosa je upravo dijete. Ovakve vrste slikovnica služe kao bi pomogle ne samo djeci već i roditeljima u problemskim situacijama u vlastitim životima. Multimedijalna slikovnica je slikovnica koja je prešla iz svog papirnato oblika u digitalni oblik. Kako bi se stvorila multimedijalna slikovnica na njoj sudjeluju autori teksta, ilustratori, animatori i programeri (Martinović i Stričević, 2011). S obzirom da živimo u svijetu u kojem se brzo razvija tehnologija, bilo je neupitno stvaranje digitalne slikovnice. Upravo tehnologija daje priliku da stare ideje budu oblikovane na novi, suvremeni način. U ovom slučaju nije riječ o isključivanju korištenja slikovnica već o njenoj nadopuni. Njezini osnovni elementi su slika, zvuk, animacija i interaktivnost (Štefančić, 2000).

7. PROBLEMSKA SLIKOVNICA

Slikovnice služe kako bi djetetu pružile jedan sasvim novi pogled na svijet, potaknule njihovu maštu i kreativnost te omogućile spoznaju o novim stvarima. No u posljednjih nekoliko godina pojavile su se slikovnice koje kroz priču, govore o odnosima i stvarima s kojim se dijete sve može susresti u svome djetinjstvu. Riječ je o problemskim slikovnicama.

Hela Čičko (2000) navodi kako se žanr problemskih slikovnica pojavio posljednjih godina u Zapadnoj Europi te da je riječ o slikovnicama koje se bave problemima odnosa u obitelji i društvu. Sam centar tih međuljudskih odnosa je dijete. Problemske slikovnice služe kako bi pomogle djeci prepoznati i olakšati problemske situacije u vlastitom životu. Autorica smatra kako je vrijeme da se djeci prestanu nuditi slikovnice u kojima je predstavljen idealan život, djeca ili obitelj jer stvarnost nije takva. Objašnjava kako u svakodnevnom životu postoje dobri i loši dani, ali isto tako i problemi ili teške životne situacije, ali da ni jedna od tih situacija nije toliko neugodna ili neobična da se o njoj ne bi moglo progovoriti uz pomoć slikovnice.

Problemske slikovnice govore o teškim temama, te upravo iz tih razloga stručnjaci smatraju kako bi autori takvih slikovnica trebale biti osobe koje imaju odgovornost i kvalitetu umjetnika, pedagoga i terapeuta (Čičko, 2000).

Istog mišljenja su Martinović i Stričević (2011) koji smatraju kako su problemske slikovnice zahtjevne za izradu. Glavnu ulogu u izradi takvih slikovnica imaju upravo terapeuti, psiholozi, pedagozi i ostali stručni suradnici. U problemskim slikovnicama pojavljuju se teme kao što su rastava braka, smrt voljene osobe, bolest, napuštanje. Na djeci prihvatljiv i razumljiv način, stručnjaci i autori pokazuju kako se suočiti s problemom i adekvatno ga riješiti. Slikovnice pokazuju kako ne bi trebale postojati tabu teme ili da ih je potrebno izbjegavati. Problemske slikovnice služe kako bi djeci pomogle suočiti se s gubitkom ili problemom te ih usmjeriti na rješavanje problema.

8. TEMATSKA STRUKTURA PROBLEMSKIH SLIKOVNICA

Autorica Hela Čičko izabrala je i razvrstala problemske slikovnice u četiri kategorije s kojima se djeca mogu susresti prilikom odrastanja. Kategorije su: odnosi u obitelji i društvu, osobine ličnosti i ponašanje, zdravlje i emocije.

Problemske slikovnice nam govore o teškim temama, a jedna od njih su svakako odnosi u obitelji i društvu. Ovdje spadaju slikovnice u kojima se spominju teme kao što su obiteljsko nasilje, razvod braka, svađa roditelja, nasilje, netolerancija u društvu, zlostavljanje koje može biti fizičko i seksualno i ucjena. Jedna od težih tema o kojima problemske slikovnice govore upravo je zlostavljanje djece koje se sve više događa u svijetu. Tako autorica Hela Čičko (2000) daje primjer slikovnice koja govori o ovom vrlo osjetljivoj temi, a to je slikovnica pod nazivom *Obiteljski album*. Riječ je o slikovnici koja je namijenjena djeci u dobi od 4 do 8 godina i koja kroz priču o mišjoj obitelji hrabro govori o problemu zlostavljanja djece. Priča prati malu mišicu Pinkicu koju seksualno zlostavlja stric Jojo. Ona iz straha od njegovih ucjena ne govori ništa roditeljima jer će na taj način uništiti obiteljski album. Mišica Pinkica skupi hrabrosti i ispriča sve svojoj mami koja, na simboličan način, izrezuje stričevu sliku iz obiteljskoga albuma, a samim time i iz njihovog života. Slikovnica je nastala prema istoimenoj predstavi hamburškog kazališta FUNDUS te služi kao pomoć djeci, roditeljima, odgojiteljima i terapeutima u suočavanju s problemom koji može ostaviti teške posljedice na djecu. Isto tako, Čičko (2000) napominje kako je prilikom obrade ovakvih vrsta tema, važno biti krajnje oprezan i promišljen.

Jedna od bolnijih stvari s kojima se djeca i njihove obitelji mogu susresti u životu su bolesti i zdravstveni problemi. Iz toga su razloga stvorene slikovnice koje govore o zdravlju, bolestima, odlascima i boravku u bolnicu, posjetima doktoru ili zubaru te pretilosti ili anoreksiji. Slikovnice pomažu djeci nositi se lakše s njihovom situacijom i bolesti. Autorica Nataša Šunić Vargec napisala je serijal slikovnica koji govori o problemima s kojima se djeca s poteškoćama mogu susresti. Jedna od takvih slikovnica je *Pjev riječi- Slikovnica o mucanju*. Slikovnica govori o dječaku Marku koji ima 6 godina i koji se već 3 godine muči s mucanjem te kako on opisuje, njegov govor „se pokvario“. Dječak u slikovnici opisuje kako njegov dan izgleda, kako vježba svoj govor i čemu se nada u budućnosti. Osim slikovnice o mucanju, autorica je napisala i slikovnice koje govore o autizmu, Downovom sindromu i disleksiji, disgrafiji i diskalkuliji.

Cilj ovakvih slikovnica je razumjeti teškoću s kojom se djeca susreću, prihvatiti različitosti i razviti suosjećanje prema djeci koja su različita.

Treća kategorija slikovnica s kojima se djeca mogu susresti su osobine ličnosti i ponašanje. U slikovnicama se govori o higijenskim navikama djece, odgovornosti, odrastanju, navikama, radnim navikama i opraštanju. Autorica Jelena Pervan u svojim slikovnicama na zabavan i poučan način govori o zdravlju i higijeni. Glavni likovi njenih slikovnica u serijalu o higijeni su Mrljek i Prljek, dvije bakterije koje obožavaju sve što je prljavo, smrdljivo i neuredno. Jedna od takvih slikovnica se zove *Mrljek i Prljek na smrdljivom putovanju - Priča o neopranoj kosi*. Slikovnica nam priča priču o putovanju bakterija u kosu djevojčice Rite. Rita je djevojčica koja ne voli prati kosu što je oduševilo dvije bakterije Mrljeka i Prljeka. Neke od slikovnica iz serijala o higijeni su: *Mrljek i Prljek mučkaju bljakavi napitak – Priča o pokvarenom zubu*, *Mrljek i Prljek slave fujkasti rođendan – Priča o prljavim rukama*, *Mrljek i Prljek na zbrčkanome prespavancu – Priča o neuređnoj sobi*.

Jedne od važnijih tema u kojima se govori u problemskim slikovnicama su emocije. Ponekad djeca ne znaju izraziti svoje emocije te ih potiskuju duboko u sebe. O emocijama poput ljutnje, tuge, straha i sreće govori serijal slikovnica autorica i psihologinja Tee Knežević i Tatjane Gjurković. Glavni likovi slikovnica su mudre životinje koje pomažu i komuniciraju s malim životinjicama koje trebaju pomoć. Jedna od takvih slikovnica je slikovnica pod nazivom *Medvjedića je strah ostati u vrtiću*. U slikovnici je riječ o malom medvjediću koji se jako voli igrati s drugim životinjicama i igračkama, no ne želi ići u vrtić jer ga je strah nepoznate okoline. Uz pomoć svojih roditelja i odgojiteljice mali medvjedić pobjeđuje svoj strah te odlazi u vrtić. Slikovnica govori o strahu od nepoznatih mjesta i osoba koja djeca mogu doživjeti kao i o adaptaciji na odlazak u vrtić. Sve slikovnice dolaze sa savjetima roditeljima kako razgovarati sa svojom djecom o njihovim emocijama i bolje ih razumjeti. Neke od slikovnica su: *Slonica je strah vikanja i kazni*, *Kad je ljut nilski konjić grize*, *Ježić je tužan jer nije pobijedio u igri*, *Lisica je naučila da sreća stanuje u srcima*.

9. SLIKOVNICE S TEMOM SMRTI

Tema smrti i umiranja oduvijek je bila prisutna u književnosti za djecu i mlade. Često se spominje u dječjoj omiljenoj književnoj vrsti, bajkama. U nekim od najpoznatijih bajki na svijetu, smrt se spominje na početku bajke. Jedan od takvih primjera je bajka *Pepeljuga* u kojoj djevojka Pepeljuga ostaje bez svojih roditelja ili *Snjeguljica* koja je usnula nakon što je pojela otrovnu jabuku. Smrt se često događa i na kraju bajke kao na primjer u *Djevojčici sa šibicama* ili kao kazna, što je vidljivo u primjeru bajke *Ivica i Marica*. Međutim, koncept smrti u dječjoj književnosti se mijenja pa se tako smrt više ne predstavlja kao kazna.

Posljednjih godina, dogodio se porast broja slikovnica koje se bave tematikom smrti. Najveći porast broja slikovnica dogodio se početkom 2000. godina. U slikovnicama su glavni protagonisti djeca, ali isto tako i životinje, koji su pretrpjeli gubitak roditelja ili bližnjih članova obitelji. Isto tako, u slikovnicama se pojavljuje smrt kao glavni protagonist gdje vidimo njenu perspektivu. Vrlo često, smrt se smatrala tabu temom o kojoj s djecom ne bi trebali pričati jer bi s takvom ozbiljnom temom opteretili njihovo bezbrižno djetinjstvo. Međutim, uz pomoć slikovnica, imamo priliku objasniti djeci na njima shvatljivi način kako ni jedna tema nije toliko neugodna ili teška da se o njoj ne bi moglo razgovarati. Slikovnice pomažu djeci jer na jasan način objašnjavaju što se događa, nude rješenja ili odgovore na brojna dječja pitanja. Također, slikovnice nude mogućnost da se djeca poistovjete s likovima iz slikovnice i olakšaju si nošenje s tugom zbog gubitka voljene osobe. Upravo iz tih razloga, ovakve slikovnice djeluju terapijski jer pomažu djeci nositi se s vlastitim emocijama, nude pomoć prilikom teške situacija i razvijaju empatiju prema djeci ili osobama koje proživljavaju teške trenutke. (Velički, V. i Velički, D.)

Izrada problemskih slikovnica koje govore o teškim emocionalnim temama kao što je smrt težak je zadatak. Njihova uloga je olakšati djeci proces tugovanja tako što im pomažu u razumijevanju i shvaćanju smrti te prihvaćanju smrti kao normalnog dijela života. Također, dobra problemska slikovnica će na empatijski način pomoći djeci da se lakše nose sa svojim emocijama. Ponekad je za djecu teško otvoreno razgovarati o bolnoj temi. Upravo uz pomoć dobre slikovnice djeca će se osjećati sigurnije i lakše pričati o bolnoj temi i omogućiti nam pristup u njihov unutarnji svijet. (Velički, V. i Velički, D.)

10. DJEČJE SHVAĆANJE POJMA SMRTI

Iako se tema smrti često spominje u dječjoj književnosti, postoji različito shvaćanje pojma smrti kod djece te ono ovisi o njihovoj dobi, iskustvu i razvojnom stadiju. Veliku ulogu u tome igra njihov obiteljski život, odnosi u obitelji, igra i okruženje u kojem žive. (Velički, V. i Velički, D.)

U istraživanju koje je provedeno između 2000. i 2011. godine ispitana su djeca i mladi u dobi od 5 do 20 godina. Prema istraživanju, djeca koriste riječi poput smrti ili umiranja, no većinom nisu svjesni njihova značenja. Često nisu svjesni činjenice kako sve što je živo jednom mora umrijeti te ne razumiju što znače riječi „biti mrtav“ već ih poistovjećuju s riječju „otići“. Mlađoj djeci teško je shvatiti razliku između stvarnog života i nestvarnog iz bajki i dječjih priča, a apstraktni pojmovi poput vječnosti, uvijek i zauvijek nisu razumljivi djeci. Djeca misle kako umiru samo starije odrasle osobe te nisu opterećeni s njom. U dobi od 3 i 7 godina djeca postaju svjesna smrti i gubitka voljenih osoba, ali njihov rječnik je nedorečen. Djeci koja su krenula u školu događaju se kognitivne promjene te mijenjaju svoje mišljenje o smrti. Počinju biti svjesni činjenice kako ne umiru samo starije, odrasle osobe već mogu umirati i djeca. (Velički, V. i Velički, D.)

Kada su djeca tužna i žalosna, njihove reakcije su različite od reakcija odraslih osoba. Jedan od razloga je što djeca nemaju resurse koji bi im pomogli shvatiti i izraziti emocije koje u teškim trenucima osjećaju. Ukoliko su njihove emocije previše bolne, često ih djeca izražavaju u obliku nepoželjnog ponašanja. Također, ukoliko se djecu prilikom izražavanja svojih misli i osjećaja u teškim trenucima ne sluša ili ignorira, djeca svoje emocije više neće željeti podijeliti s odraslim osobama. (Velički, V. i Velički, D.)

11. ULOGA ODGOJITELJA

Kada se dogodi teška situacija poput smrti voljene osobe ili člana obitelji, djeca će utjehu potražiti u svojim roditeljima i bližim članovima obitelji. No osim obitelji, djeci podršku mogu pružiti i osobe s kojima provode vrijeme, a to su odgojitelji.

Prema autoru Profaca (2007) kako bi djetetu pružili podršku, odgojitelji moraju znati odgovore na tri pitanja: „Kakve su uobičajene reakcije na gubitak kod djece određene dobi?“, „Tko je podrška tugujućem djetetu u obitelji i njegovoj okolini?“, „Kakva su djetetova ranija iskustva, posebice s gubitkom?“. Nadalje, odgojiteljima se savjetuje organiziranje roditeljskog sastanka kako bi mogli ostale roditelje upoznati s određenom situacijom u skupini te kako bi sami roditelji imali priliku razgovarati sa svojom djecom o određenoj temi. Kada razgovaramo s djecom o osjetljivoj temi kao što je smrt, moramo paziti da su informacije koje dajemo djeci točne i istinite. Djeca su znatiželjne prirode te će postavljati brojna pitanja koja su povezana uz smrt njima bliskih osoba ili kućnih ljubimaca. Ponekad će pitanja postavljati više puta ili će ih ponoviti nakon nekoliko dana te je upravo zbog toga važno djeci dati točne i jasne odgovore na njihova pitanja. Ukoliko se djeci izbjegava dati točan ili jasan odgovor, djeca će ostati zbunjena, uplašena te imati krivu sliku o smrti u svojoj glavi. (Dyregov, 2001)

Prilikom razgovora s djecom o smrti, važno je izbjegavati apstraktne pojmove ili eufemizme koji će dodatno zbuniti djecu. Važno je pripremiti se na razgovor s djecom na adekvatan način, a kao pomoć mogu se koristiti problemske slikovnice s temom smrti. Ukoliko je riječ o bolesti koja je razlog zašto je netko umro, djecu se može na primjeren i njima jasan način poučiti o bolestima. Može im se objasniti razlika između lakših i težih bolesti, zašto odlazimo kod doktora ili bolnicu, čega se ne trebamo plašiti. Također, objasniti im da ukoliko su lakše bolesni da će uskoro, kroz par dana ozdraviti. Osim razgovora o bolestima, temu možemo proširiti razgovorom o medicinskom osoblju i koja je njihova uloga u očuvanju našeg zdravlja. Također, uz pomoć igre i materijala djecu mogu naučiti o predmetima i materijalima koji se koriste u bolnici ili daju bolesnim ljudima. (Dyregov, 2001)

Osim što tugujućem djetetu možemo pomoći tako da odgovorimo na pitanja koja ga zanimaju, možemo mu pomoći u procesu tuge. Djetetu možemo pomoći na načine da mu damo dovoljno vremena za žalovanje na način koji njemu odgovara, saslušamo ga i dopustimo mu da nam ispriča što se dogodilo. Također, ukoliko se tugujuće dijete i njegovi roditelji slažu, objasnimo

djeci iz skupine što se dogodilo i razgovaramo o tome kako možemo svi zajedno pomoći djetetu. Kada razgovaramo s tugujućim djetetom, važno je saslušati ga bez prekida, prihvatiti njegovu igru ili kratku komunikaciju i dozvoliti im da samo izabere što i kada želi podijeliti s nama. Ukoliko će olakšati proces žaljenja i tugovanja, djetetu možemo reći da ponese predmet koji ga podsjeća na preminulu osobu te nam ispriča nešto o tome. Isto tako, dijete može prepričati svoje najdraže zajedničke trenutke s osobom koja je umrla te na taj način podsjetiti se na lijepe trenutke koje su skupa doživjeli. (Dyregov 2001)

12. ANALIZA SLIKOVNICA S TEMOM SMRTI

Prilikom analize slikovnica s temom smrti određena su dva kriterija po kojima je rađena analiza slikovnica. Kriteriji analize slikovnica su rađeni prema predlošku autora Velički, V i Velički, D. koji su u svome radu *The theme of death in picture books for children* odredili sljedeće kriterije:

- „Estetski kriterij slikovnice – narativno/jezični i umjetnički
- Pedagoško – etički kriterij“

Što se tiče estetskog kriterija slikovnice, radi se o načinu na koji je ilustrirana slikovnica, o odnosu između teksta i ilustracija u slikovnicama, cjelinama na koje su podijeljeni, tko su sve glavni protagonisti u slikovnicama, mjesto i vrijeme radnje te koja je tema slikovnice.

Pedagoško – etički kriterij nam govori o načinu na koji se u slikovnicama objašnjava i prikazuje smrt, koriste li se riječi poput „smrt“, „pogreb“, „tuga“, „utjeha“, „anđeo“... Također, obuhvaća i pitanja o tome što djeca mogu saznati iz slikovnica, koji su načini suočavanja sa smrću voljene i bliske osobe, koji su im savjeti ponuđeni u slikovnici. (Velički, V i Velički, D)

Slikovnice koje su analizirane u radu su:

Katie Daynes, *Zašto sve umire?*, Zagreb: Profil, 2020.

Tatjana Gjurković i Tea Knežević, *Žirafica je tužna jer djeda više nema*, Zagreb: Evenio, 2017.

Kitty Crowther, *Posjet male smrti*, Zagreb: Kreativna mreža, 2020.

Wolf Erlbruch, *Patka, smrt i tulipan*, Zagreb: Ibis grafika, 2018.

ANALIZA SLIKOVNICE ZAŠTO SVE UMIRE?

Tablica 1. Katie Daynes, Zašto sve umire?

<p>Estetski kriteriji slikovnice</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Tema - Protagonisti - Mjesto radnje - Vrijeme radnje - Odnos teksta i ilustracija 	<ul style="list-style-type: none"> - Ciklus života, odgovori na pitanja koja djeca mogu postaviti vezano uz smrt i smrt bliskih osoba - Životinje (patka, jež, jazavac, sova, vjeverica), biljke - Livada, bolnica - Sadašnjost - U slikovnici je stavljen naglasak na ilustracije. Ilustracije svojim šarenim bojama nadopunjuju i obogaćuju tekst. Tekst i ilustracije su međusobno povezani kroz sve cjeline slikovnice. U slikovnicama se nalaze prozorčići na kojima su napisana pitanja te kada se oni otvore, u njima se nalaze odgovori na pitanja i ilustracije koje objašnjavaju odgovor na pitanje.
<p>Pedagoški i etički kriteriji</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Predstavljanje smrti, umiranja i tuge - Način na koji je smrt prikazana - Spominje li se smrt direktno u slikovnici - Spominju li se riječi kao što su: „smrt“, „pogreb“, „tuga“, „umiranje“, „sahrana“, „utjeha“ - Kakvu je ulogu imala osoba u životu glavnog junaka (ako slikovnica to prikazuje) - Što djeca mogu saznati 	<p>Slikovnica uz pomoć ilustracija, pitanja i odgovora objašnjava ciklus života. Slikovnica je podijeljena na šest cjelina: „Zašto sve umire?“, „Je li u redu razgovarati o smrti?“, „Što se dogodi kada netko umre?“, „Smijem li vrištati, plakati i skriti se?“, „Kako mogu prestati biti tužan?“, „Sretne uspomene“. U svakoj cjelini postavljaju se pitanja i daju odgovori povezani uz naslov cjeline.</p> <p>Smrt se spominje u slikovnici te je predstavljena kao dio prirodnog životnog ciklusa.</p> <p>„Sva bića moraju umrijeti – to je dio prirodnog životnog ciklusa. Život ima svoj početak, ali i kraj.“</p>

	<p>- Savjeti i načini suočavanja sa smrću voljene osobe</p>	<p>„Ide li se u bolnicu umrijeti? Ne. Kad netko umre, može provesti neko vrijeme u bolnici, a zatim se vratiti kući i ondje umrijeti“.</p> <p>„Što je to pogreb? Na pogrebu se obitelj i prijatelji opraštaju od umrlog – katkad uz glazbu, govore, molitve i stihove.“</p> <p>U slikovnici se daju odgovori na pitanja, ali i savjeti kako se nositi s gubitkom voljene osobe. Govori se o emocijama te pojašnjava djeci kako je u redu osjećati emocije poput tuge i ljutnje nakon gubitka voljene osobe te kako će proći određeno vrijeme dok se ne počnu osjećati manje tužno.</p> <p>„Kako mogu čuvati uspomenu na prijatelja? Katkad pomogne ako nosiš uspomenu sa sobom – možda fotografiju ili nešto što ste zajedno pronašli.“</p>
--	---	---

ANALIZA SLIKOVNICE ŽIRAFICA JE TUŽNA JER DJEDA VIŠE NEMA

Tablica 2. Tatjana Gjurković, Tea Knežević, *Žirafica je tužna jer djeda više nema*

<p>Estetski kriteriji slikovnice</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Tema - Protagonisti - Mjesto radnje - Vrijeme radnje - Odnos teksta i ilustracija 	<ul style="list-style-type: none"> - Smrt djeda, nošenje s tugom - Žirafica, mama, tata, djed - Plaža, bolnica, kuća - Sadašnjost - Slikovnica se sastoji od 12 stranica, a sve stranice su ispunjene ilustracijama. Ilustracije su vedrih boja, jednostavne, prate tekst slikovnice s kojim su usklađene te možemo po njima zaključiti što se događa u određenom dijelu slikovnice. Slikovnica ne obiluje mnoštvom detalja, a tekst slikovnice je raspoređen na svakoj strani i napisan crnom bojom kako bi se mogao vidjeti na ilustracijama.
<p>Pedagoški i etički kriteriji</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Predstavljanje smrti, umiranja i tuge - Način na koji je smrt prikazana - Spominje li se smrt direktno u slikovnici - Spominju li se riječi kao što su: „smrt“, „pogreb“, „tuga“, „umiranje“, „sahrana“, „utjeha“ - Kakvu je ulogu imala osoba u životu glavnog junaka (ako slikovnica to prikazuje) - Što djeca mogu saznati - Savjeti i načini suočavanja sa smrću voljene osobe 	<p>Slikovnica govori o Žirafici i njenim roditeljima koji na ljetovanju saznaju kako je Žiraficin djed bolestan. Odlaze posjetiti djeda u bolnicu koji ubrzo nakon toga umire. Žirafica pokušava shvatiti pojam smrti, što se dogodilo s njenim djedom te kako se nositi s tugom.</p> <p>„Idućih nekoliko dana tata i mama su bili jako zabrinuti. Često su odlazili u bolnicu, a onda su se jednoga danas odjenuli u crno, upalili svijeću i rekli Žirafici da je djed umro.“</p> <p>Iako se u slikovnici spominje smrt, slikovnica se najviše fokusira na emocije koje se osjećaju prilikom smrti voljene osobe te kako pomoći osobi koja tuguje. Žirafica ne shvaća pojam smrti te ju</p>

		<p>različita objašnjenja smrti od strane roditelja dodatno zbunjuju.</p> <p>U slikovnici se ne spominje odlazak na sahranu, ali se opisuje i ilustracijama prikazuje obredna gozba, karmine.</p> <p>„Žirafici nije bilo jasno što se događa, ali je sve pažljivo i šutljivo promatrala sa strane.“</p> <p>Žirafica i tata razgovaraju o djedu. Tata joj objašnjava da iako je djed umro, zbog čega su oni tužni i nedostaje im, ostaju im lijepe uspomene i sjećanje na njega. Radeći stvari koje su radili s njim kao što je plesanje i pjevanje, „djed živi u njima“. U slikovnici nije pojašnjeno je li Žirafica shvatila značenje njegovih riječi ili sam koncept smrti.</p>
--	--	--

ANALIZA SLIKOVNICE POSJET MALE SMRTI

Tablica 3. Kitty Crowther, Posjet male Smrti

Estetski kriteriji slikovnice	<ul style="list-style-type: none"> - Tema - Protagonisti - Mjesto radnje - Vrijeme radnje - Odnos teksta i ilustracija 	<ul style="list-style-type: none"> - Kraj životnog puta, mirno prihvaćanje smrti i oslobađanje od boli - Smrt, djevojčica Elsewise - Kraljevstvo mrtvih, barka - Prošlost i sadašnjost - Prevladava bijela boja koja služi kao pozadina jednostavnim ilustracijama koje se nalaze u slikovnici. U slikovnici se može
-------------------------------	---	---

		<p>primijetiti ravnoteža između ilustracija i teksta. Smrt je ilustrirana prema popularnom prikazu, u crnom, dugačkom plaštu koji u ruci nosi veliku kosu. No, nije prikazana kao kostur u crnom plaštu već osoba bijela lica s osmjehom te možemo primijetiti njene izraze lica kada je tužna, zabrinuta ili vesela čime joj se daju obilježja živih osoba. Djevojčica Elsewise mijenja svoju boja lica kako umire i postaje anđeo, iz ružičaste boje u bijelu boju.</p>
<p>Pedagoški i etički kriteriji</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Predstavljanje smrti, umiranja i tuge - Način na koji je smrt prikazana - Spominje li se smrt direktno u slikovnici - Spominju li se riječi kao što su: „smrt“, „pogreb“, „tuga“, „umiranje“, „sahrana“, „utjeha“ - Kakvu je ulogu imala osoba u životu glavnog junaka (ako slikovnica to prikazuje) - Što djeca mogu saznati - Savjeti i načini suočavanja sa smrću voljene osobe 	<p>Smrt polako i tiho dolazi ljudima u živote te ih vodi sa sobom. Brižna je te se brine je li ljudima hladno. No, ljudi je se boje, plaču i ne žele umrijeti. Jedne večeri dolazi po djevojčicu Elsewise koja je sretna i uzbuđena što je Smrt došla. Počinju razgovarati te se između njih rađa prijateljstvo.</p> <p>Djevojčica priča Smrti kako je bila bolesna i kako ju bol nikada nije napuštala. Zabavlja se i provodi vrijeme s Malom Smrti kojoj pokazuje sve igre koje zna.</p> <p>„Ali Elsewise ne može ostati u kraljevstvu mrtvih. Mora ići dalje. U drugi život. Mala Smrt je tužna. Elsewise više nema. Mala Smrt je jako tužna. Više ništa nema smisla.“</p> <p>Djevojčica Elsewise postaje anđeo te dolazi do Male Smrti kako bi zajedno mogle provoditi vrijeme i pomoći ljudima koji umiru da se ne boje.</p> <p>„Sada Mala Smrt i Elsewise idu ruku pod ruku. Kada ugledaju nasmiješeno lice anđela, ljudi se više ne boje umrijeti. Tako je mnogo bolje.“</p> <p>Slikovnica nam pokazuje da smrt ne mora biti strašna za osobe koje će</p>

		umrijeti već im može pomoći kako se više ne bi patili.
--	--	--

ANALIZA SLIKOVNICE PATKA, SMRT I TULIPAN

Tablica 4. Wolf Erlbruch, Patka, Smrt i tulipan

Estetski kriteriji slikovnice	<ul style="list-style-type: none"> - Tema - Protagonisti - Mjesto radnje - Vrijeme radnje - Odnos teksta i ilustracija 	<ul style="list-style-type: none"> - Umiranje Patke, rađanje prijateljstva između Smrti i Patke - Smrt, Patka - Jezero, stablo, trava, rijeka - Prošlost - Ilustracije i tekst su međusobno usklađeni te zajedno stvaraju umirujuću atmosferu. Smrt je predstavljena kao kostur u dugačkom kariranom kaputu koja uvijek sa sobom nosi tulipan boje vina kojeg stavlja na pokojnike.
Pedagoški i etički kriteriji	<ul style="list-style-type: none"> - Predstavljanje smrti, umiranja i tuge - Način na koji je smrt prikazana - Spominje li se smrt direktno u slikovnici - Spominju li se riječi kao što su: „smrt“, „pogreb“, „tuga“, „umiranje“, „sahrana“, „utjeha“ - Kakvu je ulogu imala osoba u životu glavnog junaka (ako slikovnica to prikazuje) - Što djeca mogu saznati 	<p>Radnja slikovnice govori o Patki koja primjećuje jedan dan da ju netko prati. Ispostavi se da je riječ o Smrti. Patka saznaje da je smrt uz nju od rođenja što izaziva u njoj strah. Ipak, ubrzo se sprijatelje i Patka zajedno sa Smrti provodi vrijeme na jezeru i stablima gdje pričaju o životu, smrti i životu poslije smrti.</p> <p>Patka ispituje Smrt što će se dogoditi kada ona umre te postoje li raj i pakao, ali ne dobiva odgovor od Smrti.</p> <p>Razgovaraju o jezeru te hoće li ono postojati kada Patka umre. Patka smatra da će jezero ostati samo i usamljeno kada nje više ne bude. Smrt joj nježno</p>

	<p>- Savjeti i načini suočavanja sa smrću voljene osobe</p>	<p>objašnjava da kada umre, za nju jezero više neće postojati.</p> <p>Sljedećih nekoliko tjedana Smrt kao vjerna prijateljica provodi vrijeme uz Patku, grije ju i bdije nad njom. Kada Patka umre, Smrt ju odnosi na rijeku, stavlja tulipan na nju i gleda kako Patka odlazi.</p> <p>„Kada joj se izgubila iz vida, Smrt je bila gotovo malčice tužna. Ali bio je takav i život.”</p>
--	---	---

13. ZAKLJUČAK

Posljednjih godina pojavljuje se sve veći broj novog žanra slikovnica, a to su problemske slikovnice. Problemske slikovnice na utješan i jednostavan način pomažu djeci u rješavanju njihovih problema te odgovaraju na pitanja koja ih muče. One mogu govoriti o svakodnevnim, jednostavnim problemima s kojima se djeca mogu susresti, ali isto tako i onim o kojima je ponekad teško govoriti ili ih shvatiti. U problemskim slikovnicama nema tabu tema te se smatra da slikovnica može pomoći djeci nositi se s vlastitim strahovima i brigama. Najčešće govore o odnosima u obitelji i društvu, emocijama, zdravlju i osobinama i ponašanju. Isto tako, postoje i problemske slikovnice čija je tema smrt.

Iako se tema smrti oduvijek spominjala u dječjoj književnosti, u zadnjih nekoliko godina dolazi do porasta broja slikovnica čija je tema ili glavni protagonist, smrt. Uz pomoć kreativnih ilustracija i priča, djeci se objašnjava pojam „smrt“, odgovara se na njihova brojna pitanja, olakšava im se proces žalovanja i pomaže im nositi se s tugom. S obzirom da je riječ o vrlo osjetljivoj temi o kojoj je ponekad djeci teško govoriti ili ju shvatiti, važno je da slikovnica bude kvalitetna i dobro razrađena.

Iako će u većini slučajeva djeci prilikom smrtnog slučaja obitelj pružiti utjehu, veliku ulogu mogu imati i odgojitelji u procesu žalovanja. Odgojitelji mogu pomoći djeci u procesu tugovanja tako što će ih saslušati bez prekida, odgovarati na njihova pitanja jednostavno i jasno, bez okolišanja, pružiti im potporu, ne prekidati djecu u razgovoru i dopustiti im da izraze svoja mišljenja i osjećaje te biti uz njih u teškim trenucima.

U ovom završnom radu analizirane su četiri slikovnice čije su teme smrt, nošenje s tugom zbog smrti bliskih osoba te prihvaćanje smrti kao dijela života. U analizi slikovnica korištena su dva kriterija, a to su estetski kriterij i pedagoško etički kriterij slikovnica. Kod estetskog kriterija riječ je o odnosu između ilustracija i teksta, vremenu i mjestu radnje u slikovnici, temi slikovnice, dok pedagoško etički kriterij govori o načinu na koji su slikovnice predstavile smrt i tugovanje, što djeca mogu saznati iz slikovnica o smrti te savjeti i načini suočavanja sa smrću koji se nude djeci. Svaki od kriterija je detaljno razrađen kako bi analiza slikovnice bila uspješna. Analizirane su četiri slikovnice koje temi smrti pristupaju na različite načine.

U slikovnicama su teme smrt, gubitak bliske osobe i tugovanje zbog njene smrti te kraj životnog puta. S obzirom na navedene teme te način na koji su teme predstavljene u

slikovnicama, zaključuje se da sve četiri slikovnice zadovoljavaju estetske i pedagoško etičke kriterije slikovnice. U dvjema slikovnicama smrt je predstavljena u ulozi glavnog protagonista u priči. U drugim dvjema slikovnicama glavni su protagonisti životinje koje govore o smrti člana obitelji i samoj smrti kao neizbježnome dijelu naših života. U slikovnici „Posjet Male Smrti“ čiji je glavni protagonist Smrt, ostali likovi su odrasle osobe i djevojčica. Slikovnica „Žirafica je tužna jer djeda više nema“ ne objašnjava smrt već se najviše fokusira na emocije koje se osjećaju prilikom smrti bliske osobe te kako se nositi s tugom. Slikovnica „Zašto sve umire“ pak odgovara na brojna pitanja vezana uz smrt, što se događa kada netko umre, koji su običaji vezani uz smrt i daje savjete kako se nositi s gubitkom bliske osobe ili prijatelja. „Posjet Male Smrti“ nam pokazuje da smrt ne mora biti strašna te ju možemo mirno i dostojanstveno prihvatiti dok nam slikovnica „Patka, Smrt i tulipan“ na nježan i utješan način govori o neizbježnom kraju životnog puta.

S obzirom da je riječ o osjetljivoj temi, djeca koja proživljavaju tragediju i težak period suočavanja sa smrću i tugovanjem mogu se poistovjetiti s glavnim likovima u slikovnicama te shvatiti da nisu sami. Ostala djeca mogu razviti empatiju i razumjeti djecu koja proživljavaju teške trenutke u boli. Upravo iz tih razloga zaključuje se da je prikaz smrti u dječjim slikovnicama zahtjevan i odgovoran posao koji se ne smije olako shvatiti.

LITERATURA:

1. BATINIĆ, Š., MAJHUT, B. (2001). *Od slikovnjaka do Vragobe: hrvatske slikovnice do 1945.* Zagreb: Hrvatski školski muzej
2. BATINIĆ, Š., MAJHUT, B. (2000). Počeci slikovnice u Hrvatskoj. U: Javor, R. (ed.) *Kakva je knjiga slikovnica.* Zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba
3. CROWTHER, K. (2020). *Posjet male smrti.* Zagreb: Kreativna mreža
4. CRNKOVIĆ, M., TEŽAK, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine.* Zagreb: Znanje
5. ČAČKO, P. (2000). Slikovnica, njezina definicija i funkcije. U: Javor, R. (ed.) *Kakva je knjiga slikovnica.* Zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba
6. ČIČKO, H. (2000). Dva stoljeća slikovnice. U: Javor, R. (ed.) *Kakva je knjiga slikovnica.* Zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba
7. DAYNES, K. (2020). *Zašto sve umire?* Zagreb: Profil
8. DYREGOV, A. (2001). *Tugovanje u djece.* Zagreb: Educa
9. ERLBRUCH, W. (2018). *Patka, smrt i tulipan.* Zagreb: Ibis grafika
10. GJURKOVIĆ, T., KNEŽEVIĆ, T. (2017). *Žirafica je tužna jer djeda više nema.* Zagreb: Evenio
11. HAMERŠAK, M., ZIMA, D. (2015). *Uvod u dječju književnost.* Zagreb: Leykam International
12. HLEVNJAK, B. (2000) *Kakva je to knjiga slikovnica.* U: Javor, R (ed.) *Kakva je knjiga slikovnica.* Zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba
13. JAVOR, R. (2000). *Ilustriranje dječje knjige u Hrvatskoj – pregled najznačajnijih autora od 1950. godine do danas.* U: Javor, R (ed.) *Kakva je knjiga slikovnica.* Zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba
14. JELUŠIĆ, S. (2012). *Ogledi o nakladništvu.* Zagreb: Naklada Ljevak
15. MAJHUT, B. (2013). Počeci hrvatske slikovnice. *Dijete, vrtić, obitelj : časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima.* 19, 71, str. 20-22.
16. MAJHUT, B., ZALAR, D. (2008). *Slikovnica.* U : *Hrvatska književna enciklopedija.* Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža
17. MARTINOVIĆ, I., STRIČEVIĆ, I. (2011). *Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu.* *Libellarium: časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova.* 4 (1). Str: 39 – 63.

18. NARANČIĆ KOVAČ, S. (2016). Jedna priča – dva pripovjedača: Slikovnica kao pripovijed. Zagreb: ArTresor naklada
19. PROFACA, B. (2007). Kako pomoći tugujućem djetetu. Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba. Zagreb
20. ROLLER – HALAŠEV, M. (1972). Slikovnica prva knjiga djeteta: radovi sa simpozija održanog 6. i 7. prosinca 1971. godine. Zagreb
21. ŠTEFANČIĆ, S. (2000). Kakva je to knjiga slikovnica. U: Javor, R (ed.) Kakva je knjiga slikovnica. Zbornik. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba
22. VELIČKI, V., VELIČKI, D. The theme of death in picture books for children. Faculty of education, University of Zagreb (CROATIA)
23. VIZEK VIDOVIĆ, V., HRABAR, D. (1999). Čitajmo djeci za laku noć: priručnik za odgojitelje i roditelje djece predškolske dobi. Zagreb: Udruga za inicijative u socijalnoj politici: Centar za prava djeteta
24. ZALAR, D., BOŠTJANČIĆ, M., SCHLOSSER, V. (2008). Slikovnica i dijete: Krićka metodićka bilježnica 1. Zagreb: Golden marketing – Tehnićka knjiga
25. ZALAR, D., KOVAČ-PRUGOVEĆKI S., ZALAR, Z. (2009). Slikovnica i dijete: Krićka metodićka bilježnica 2. Zagreb: Golden marketing – Tehnićka knjiga

PRILOG:

Tablica 1. Katie Daynes, *Zašto sve umire?*

Tablica 2. Tatjana Gjurković, Tea Knežević, *Žirafica je tužna jer djeda više nema*

Tablica 3. Kitty Crowther, *Posjet male Smrti*

Tablica 4. Wolf Erlbruch, *Patka, Smrt i tulipan*

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem ja, Ana Horvat, studentica preddiplomskog sveučilišnog studija Rani i predškolski odgoj i obrazovanje, da je moj završni rad rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Ana Horvat
